

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARIDA O'ZBEK BOLALAR FOLKLORI
NA'MUNALARINI O'RGATISH METODIKASI**

Yoriyeva Moxigul Oltinovna

Buxoro davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: *ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'zbek bolalar folklori na'munalarini o'rgatish metodikasi, bolalar folklorining barcha turlaridan ma'naviy, axloqiy va shakllanishida foydalanish Insonni aks ettiruvchi eng oliy fazilatlaridir. Axloq, e'tiqod, vijdon, halollik, odob, Vatanga sadoqat, Vatanga muhabbat, el-yurtga xizmat qilish, ota-onani e'zozlash, ona tabiatga hurmat tuyg'ularini tarbiyalash va boshqalar to'g'risida yozilgan.*

Kalit so'zlar: *axloq, e'tiqod, vijdon, halollik, odob, Vatanga sadoqat,*

Bolalar va yoshlarning folklor yoki xalq madaniyati. Bu, masalan, o'qish darslarida o'ynaladigan qofiyalar va o'yinlarni o'z ichiga oladi.

Bolalar haqidagi 6 yoshdan 11 yoshgacha bo'lgan bolalarning o'yinlar, topishmoqlar, qofiyalar, hazillar, xurofotlar, sehrli amaliyotlar, aql, lirika, hiyla, epitetlar, taxalluslar, qiynoqlar, parodiya, og'zaki nutq kabi an'analarini o'z ichiga oladi. Qonunchilik, mavsumiy urf-odatlar, qiynoqlar, odobsizliklar, kodlar va boshqalar, shuningdek, yolg'iz o'yinlar, xayollar, xayoliy do'stlar va qahramonlar, to'plamlar, albomlar, namunali olamlar, hajviy o'qish, ommaviy axborot vositalari qiziqishlari, drammatizatsiya, hikoyalar, san'at kabi individual harakatlar, va boshqalar.

Xalq og'zaki ijodining bir tarmog'i sifatida bolalarni o'rganish bolalar tomonidan o'rganilgan va boshqa bolalarga o'tkaziladigan faoliyat bilan bog'liq. Kattalar tomonidan bolalarga o'rgatilgan ertaklar va o'yinlar bolalar o'zboshimchaliklari hisoblanmaydi, faqat bolalar moslashsa va ularni o'zlari qiladi. G'arb madaniyatida ko'pchilik folklorshunoslar boshlang'ich maktabda yoki bolalar bog'chasida tengdoshlari bilan qo'shilgandan keyin bolalar bilan bog'liq.

Bolalik an'analari odatda bola o'rta maktabga kirgandan so'ng to'xtaydi, bu balog'at va o'smirlik davriga to'g'ri keladi.

Bolalar folklorining konservatizmi kattalar folklorining o'zgaruvchan sharoitlarga mos ravishda tez o'zgartirilishiga qarama-qarshidir. O'zbek bolalar xalq og'zaki ijodida o'yinlarda ijro etilgan qo'shiqlarni quyidagilarga bo'lish mumkin. Quyidagi guruhlar, ular juda hissiyotli va bir-biridan farq qilishini ta'kidlaydilar, ijro joyi, estetik va tarbiyaviy mohiyati:

- qo'shiqlarni taklif qilish;
- ruhiy o'yinlar;
- turli xil qo'shiqlar;
- hazil qo'shiqlar.

Chunki bolalar folklori eng zarur ta'lim jarayoni, bu juda tez ta'sir qiladigan estetik hodisa bolalar psixologiyasi. Umumta'lim maktablarida sinfdan va sinfdan

tashqari ishlarni o'tkazishda o'zbek bolalar xalq og'zaki ijodi va o'yinlarini o'rgatishga e'tibor qaratish lozim. Bu yo'nalishda to'garaklar tashkil etilsa, qadimiy bilimlar o'rgatiladi. Qo'shiq va milliy o'yinlar, o'quvchilarning dunyoqarashi, nutqi kengayadi ravon so'zlashadi, milliy an'analar o'rganiladi. Sinfdan tashqari ishning asosiy tamoyili va sinfdan tashqari musiqa ta'limi jalb qilinishi kerak imkon qadar ko'proq ijtimoiy va klub san'ati o'quvchilarni shakllantirish, o'quvchilarning dunyoqarashi, badiiy didi va musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish.

Talabalarning ijodkorligini oshirish va yangi hayot qurish, yetuk shaxs sifatida tarbiyalangan. Ular tanlanganlar haqida mustaqil fikr yuritishlari mumkin. Ovoz diapazoni ma'lum darajada yaxshilanadi. Ular o'zlariga ishtiyoqlidirlar . Ular katta hajmdagi musiqalarni tinglashlari va kuylashlari mumkin bo'ladi. Bolalar xalq og'zaki ijodi og'zaki ijodimizning ajralmas qismidir. Uning o'zi ko'plab janrlardan iborat, masalan, boshqotirma, tez aytish, qo'shiqlar, ertaklar, sanamalar. Bolalar folklorida kattalar folkloridagi qo'shiqlar, ertaklar yaratiladi, bolalar uchun moslashtirilgan. Bolalar ijodida yoshlarning bevosita ishtirokini inkor etib bo'lmaydi. Lekin bolalar folklorining salmoqli qismini asosan tashkil etadi. Yozma adabiyotda o'z asarlarini yozadigan yozuvchilar bor bolalar uchun ishlaydi. Xususan, Quddus Muhammadiy kabi shoir va yozuvchilarning ijodi , Po'lat Mo'min, Xudoyberdi To'xtaboev, Anvar Obidjon, Hamza Imomberdiyev va Sa'dulla Qur'onov o'zbek bolalar adabiyoti rivojiga munosib hissa qo'shdi. Bola ertak va qo'shiqlar ta'sirida ulg'aysa, uning ma'naviyati shakllanadi. Binobarin, asrlar davomida odamlar o'z rejalari asosida ishlab kelishgan bola kamolga yetganda uni har tomonlama hayotga tayyorlash ongni rivojlantirish, xotira mashqlari va turli jismoniy mashqlar orqali. Hech ikkilanmasdan aytishimiz mumkinki, qo'shiqlar, ertaklar, topishmoqlar va tez aytishlar bolalar folkloridagi o'nlab olimlarning xizmati, jahon ilm-fani rivojiga munosib hissasini qo'shgan . Qadimdan hayot tajribasini tahlil qila olgan xalqimiz yetuk olimlar bolalar folkloriga oid asarlarni yaratishga erishdilar . Bundan tashqari, bular asar albatta, tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi va bolalarga singdirilishi kerak edi. O'z xalqiga, vataniga, qadriyatlariga, ajdodlariga hurmat ruhida bolalarni tarbiyalashga katta e'tibor berildi.

Avvalo, bolalar qo'shiqlari ko'pincha o'yin va jismoniy faollik bilan aytiladi. "Boychechak", "Oftob chiqdi alamga", "Oq terakmi, ko'k terak", o'nlab qo'shiqlari. "Chittigul", "Laylak keldi, yoz bo'ldi", "Yamgir yog'alaq" repertuarini tashkil qiladi. E'tibor bergan bo'lsangiz ularning deyarli barchasi yil fasllari bilan bog'liq. Bular mazmuniga qarab bahor va yoz kunlari deyiladi. Ayniqsa, "Boychechak" qishda qora qor ostida ochiladigan birinchi gulga bag'ishlangan. Shunday qilib, bolalar qo'shiqlari og'zaki ijodimizdagi xalq aytishuvlarining ajralmas qismi bo'lib, ko'pincha ularga bag'ishlangan fasllar, qushlar va hayvonlar, tabiatdagi o'zgarishlar va sifatida baholanadi ushbu ob'ektlar va landshaftlar bilan bog'liqlikning badiiy ifodasiga binoan o'zbek bolalar folklorining tadqiqotchisi O. Safarov, 150 dan ortiq 800 misraga yaqin qo'shiqlar. Bolalar folklorining yana bir janri ertaklardir. Xalq ertaklari bitta birinchi san'at asarlaridan biri bola erta bolalikdan eshitadigan so'zdir. Ertak qahramonlari yordamida biz bolani qiziqtirishimiz, taassurot qoldirishimiz mumkin Bu tarbiyaviy

ta'sirga ega va hatto har qanday psixologik muammoni hal qiladi. Chunki ertaklar bolaning dono tarbiyachisi va doimo ibratlidir. Ertak bolani birinchi marta san'at va axloqiy e'tiqodlar, madaniyat, bolaning musiqa, fikrlash, nutq va tasavvurga bo'lgan qulog'ini rivojlantiradi. Bu ertak odamlar o'rtasidagi munosabatlar haqida hikoya. Bolalar uchun ertaklar syujetning yaxlitligi, tilning soddaligi, hodisalarning takrorlanishi. Matnlar hajmi cheklangan bo'ladi. Xususan, biz bu yerda asarlar haqida gapiramiz "Uch birodarlar"ning mazmuni va bayon uslubiga o'xshash.

Umuman olganda, bu bolalar madaniyatining asosini tashkil etadi va butun dunyo bo'ylab umumiy, ijtimoiy jihatdan o'rganilgan bilimlar va xulq-atvor namunalari haqida katta ma'lumot beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Safarov O. O'zbek bolalar she'riy xalq og'zaki ijodi. T.: O'qituvchi, 1995 yil.
 2. Mirzaeva D.Sh. O'quv didaktik o'yinlardan foydalanish usullari Boshlang'ich maktabda pedagogik texnologiyalar // AKADEMIYA. Ilmiy-metodik jurnal, 2020. № 3 (54). 85-87-betlar.
 3. Nigmatova M.M., Mirzaeva D.Sh. Tuzatuvchi pedagogik faoliyat to'laqonli tarbiyalash va rivojlantirishga qaratilgan jarayon shaxsiyat.//AKADEMIYA. Ilmiy-uslubiy jurnal, 2019. No 1 1 (50). 29-31-betlar.
- Ro'ziev D.Yu. O'yin mahoratini rivojlantirishning ba'zi psixologik xususiyatlari cholg'u va qo'shiq kuylash //AKADEMIYA. Ilmiy-metodik jurnal, 2020. № 3 (54). 64-67-betlar.